

Faculty of Letters,
North University Centre of Baia Mare

Scientific and pedagogical internship

**INTRODUCTION OF NEW PRACTICAL
PRESENTATIONS AND DEVELOPMENT
OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN
THE FIELD OF SOCIAL SCIENCES: THE
EXPERIENCE OF EU COUNTRIES**

June 7 - July 16, 2021

**Romania,
Baia Mare, 2021**

«Introduction of new practical presentations and development of the educational process in the field of social sciences: the experience of EU countries»: scientific and pedagogical internship, which was organized by Faculty of Letters for scientific of pedagogical schools, of Ukrainian universities on June 7-July 16, 2021, in Baia Mare, Romania.

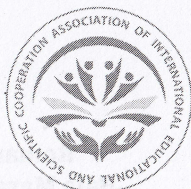
HEAD OF ORGANISING COMMITTEE

Ioan—Mircea FĂRCAȘ - Dean of the Faculty of Letters,
North University Centre of Baia Mare

Publisher:

Facultatea de Litere

CONTENTS

ВМОТИВОВАНІСТЬ ЯК МОЖЛИВИЙ КРИТЕРІЙ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ТЕРМІНОЛЕКСИКИ ФАХОВИХ ТЕКСТІВ ЕКОЛОГІЇ Боднар О.М.	5
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ СТАРІННЯ У СОЦІОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ Джуган Р.І.	10
ПОСЛУГА МЕДІАЦІЇ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ Кацьора О.В.	15
ГЛОБАЛІЗАЦІЯ У ВИМІРАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СВІТУ: ФІЛОСОФСЬКА РЕФЛЕКСІЯ Кравченко А.А.	19
СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПЕРЕДУМОВИ ДИСКУРСУ СПРАВЕДЛИВОСТІ Левкулич В. В.	26
ВИКЛАДАННЯ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ Ляшко М.М.	29
МОДЕЛІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ Новосад К.Я.	32
LEGAL-PHILOSOPHIC & CONSTITUTIONAL ASPECTS OF THE STATUS OF CIVIL SOCIETY, THE PEOPLE, AND THE STATE IN CONTEMPORARY POLITICAL CONDITIONS (ON THE EXPERIENCE OF UKRAINE AND THE EU COUNTRIES) Stovpets Oleksandr	37
ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ «СТРАТЕГІЇ НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ» В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ Швед З.В.	42

нології екології нами зафіксовано більшу кількість термінів із повною та частковою вмотивованістю, що підтверджує досить високий рівень упорядкування досліджуваної терміносистеми. Щодо третього типу змістової вмотивованості, тобто невмотивованих термінів, то він не є характерним для термінологіки екології.

Література:

1. Грицева А. П. До питання умотивованості в термінознавстві. Теорія та прагматика термінологічної лексики: тези доповідей респуб. наук. – мет. конф. К.: НОК ЩО, 1991. С. 23–25.
2. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти. К.: Academia, 2000. 217 с.
3. Кияк Т. Р. Мотивированность лексических единиц. Львов: Вища школа, 1988. 161 с.
4. Панько Т. І., Кочан І. М., Мацюк Г. П. Українське термінознавство. Львів: Світ, 1994. 216 с.
5. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник. Полтава: Довкілля–К, 2008. 712 с.
6. Суперанская А. В., Подольская Н. В., Васильева Н. В. Общая терминология: Вопросы теории. М.: Наука, 1989. 243 с.
7. Schaefer M. Wörterbuch der Ökologie. Heidelberg, Berlin: Spektrum Akademischer Verlag, 2003. 452 S.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО
ВИВЧЕННЯ СТАРІННЯ У СОЦІОЛОГІЧНОМУ
ДИСКУРСІ

Джуган Р.І.

*кандидат соціологічних наук,
доцент кафедри соціології та соціальної роботи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
м. Ужгород, Україна*

Старість як фаза життя – не є бажаним чи очікуваним періодом, не супроводжується позитивним або навіть нейтральним сприйняттям. Стереотипний образ осіб похилого віку багато в чому зумовлений соціальними очікуваннями як представників інших вікових груп так і очікуваннями самих осіб похилого віку. Саме тому цей період стає об'єктом дослідження у соціологічному дискурсі. Суспільство, його інститути повинні пристосовуватися до процесу старіння населення, переглянувши усталені норми щодо літніх людей, по-новому визначаючи їхнє місце в соціальній структурі та роль в системі суспільних відносин.

У результаті такого стану речей загальним для представників таких теоретичних напрямів, як інтеракціонізм, феноменологія та етнометодологія, є їхня увага до того, як представники соціуму сприймають, розуміють, визначають і класифікують власне свою соціальну діяльність, яке значення їй надають, яким є ступінь соціальної активності індивідів у визначенні поняття «старість».

Серед цих теорій можна виділити популярну в суспільних науках «теорію дії», яка виходить з розуміючої соціології М. Вебера [1]. Вивчаючи людей, дізнаючись про їхні ідеї, мотиви поведінки

та цілі, соціолог має стати на їхнє місце і зрозуміти, чому людина для досягнення конкретних цілей у певних умовах чинить так, а не інакше. Подібний зіндивідуалізований підхід вельми відмінний від загальної теорії структуралізму, яка ставить акцент на загальних соціальних структурах та явищах, що існують незалежно від конкретних дій окремо взятих представників соціуму. Хоча теорії структурного функціоналізму засновані на концепціях взаємодії індивідів, вони пояснюють дії людини лише в контексті соціальних систем.

У контексті теорії «соціальних естафет» соціальна динаміка представлена як передача естафети від покоління до покоління, як трансляція певних соціальних програм, зразків поведінки. Ці зразки, безпосередньо запропоновані ситуацією або закріплені у вербальних формулюваннях, можуть бути двох типів: позитивні і зразки-заборони, котрі фіксують негативний досвід, невдачі, що застерігають від повторень. Часова тривалість соціальних стереотипізованих форм досвіду скорочується. Так, традиції можуть змінюватись навіть в рамках одного покоління. З інформатизацією, медіатизацією суспільства починають змінюватись зміст і форма знань, їхня швидкість передачі до нових поколінь. І, якщо в минулому спосіб життя людини похилого віку був зразком для майбутнього життя молоді людини, то на сучасному етапі притаманне засвоєння молодими поколіннями нового стилю життя, звичок і традицій, що знецінює досвід старшого покоління і зменшує його вплив [2].

Під час глибокої старості, у період четвертого віку, переважає відчуження. Н. Смелзер вивів групу спеціальних коефіцієнтів залежності людей похилого віку від людей інших вікових груп [3]. При чому встановлення хронологічних кордонів втрачає сенс, оскільки вступ до кожного з етапів (третього чи четвертого віку, зокрема) дуже індивідуальний і підпорядкований не лише формальним віковим нормам.

Подальший розвиток наукового аналізу стану людей похилого віку в суспільстві пов'язаний з ідеями класиків соціології. У концепції автора еволюційної теорії розвитку суспільства, англійського філософа і соціолога Г. Спенсера, вплив суспільних відносин на со-

ціальне становище людей похилого віку пояснюється через призму природного відбору в суспільстві, заснованого на виживанні в «соціальному організмі» найбільш пристосованих і найсильніших [4].

Специфіка взаємодії людей похилого віку і суспільства може бути витлумачена в межах дюркгеймівського трактування механічної та органічної солідарності. У процесі формування соціального і морального порядку в суспільстві сполучною категорією між ним і між індивідуальною соціальною взаємодією виступає колективна свідомість і, зокрема, відчуття солідарності. Відповідно до Е. Дюркгейма, поведінку людини визначає колективна свідомість і альтруїзм, вкорінений у суспільство не менше, аніж егоїзм [5]. Тиск суспільства зменшує егоїзм людини і перетворює її на моральну істоту.

Макросоціологічна парадигма структурного функціоналізму сфокусована на виявленні соціальних структур, що утворюють суспільство як ціле, як систему, що зумовлює вчинки і спосіб життя людей. Ідеї представників структурного функціоналізму в американській соціології ХХ ст. (Т. Парсонс [6], Р. Мертон [7]) визначають положення і функції осіб похилого віку в сім'ї та суспільстві, проблеми їхньої адаптації до мінливого соціального середовища. Поняття «дисфункції», введене Р. Мертоном, дозволяє аналізувати конфлікти і зміни в соціальній системі. Соціологи-функціоналісти, орієнтуючись на розвиток суспільства, заснованого на консенсусі, вважають, що державне втручання за допомогою соціальної політики необхідне для вирішення конфліктів, властивих індустріальному суспільству.

Зміна соціологічної парадигми вивчення старіння та старості в ХХ та ХХІ столітті полягало у відході від кризового бачення похилого віку як соціальної проблеми та у поверненні до інтерпретації віку як характеристики соціальної структури і особистої біографії. У науковому, зокрема соціологічному науковому дискурсі та практиці діяльності державних і недержавних інституцій сьогодні популяризується теорія «успішного старіння», в межах якої визначено основні складові, що мають супроводжувати старіння: низька ймовірність хвороб чи інвалідності; високі можливості для навчання і фізичної діяльності; активна участь у житті суспільства. Усі складові успішного старіння щільно пов'язані між собою та обумовлюють одна одну.

Окремим варіантом цього підходу стала концепція продуктивного старіння («productive aging») в рамках якої успішна старість асоціювалася з якомога більш тривалою оплачуваною зайнятістю [8]. Перша така концепція була розроблена Р. Хевігхерстом в одноіменній статті «Successful aging» 1961 року. Згідно з дослідником, людина старіє успішно, якщо вона задоволена своїм минулим і сьогоднішнім, якщо наступні прожиті роки сприймаються людиною як такі, що додають змістовності до її життєвого шляху (у визначенні автора – «adding life to the years»).

Насправді, під назвою «теорія успішного старіння» зібрана ціла низка концепцій, які у різний спосіб і з різних перспектив представляють процес старіння у найбільш оптимальному для старшої людини та суспільства модальності. Найцитованішою вважається дефініція успішного старіння, яка належить Д. Роуї і Р. Кану. Згідно з нею, успішне старіння включає в себе три основних компоненти: здатність зберігати ключові моделі поведінки для запобігання ризикам захворювань та інвалідності; високий рівень збереження розумових і фізичних функцій; активна залученість старшої людини в соціальне життя [9]. Д. Роуї і Р. Кану в 1998 р очолили масштабний проект, в рамках якого досліджували більше тисячі людей похилого віку впродовж восьми років. Дослідники акцентували увагу на позитивних аспектах старіння і представили спростування наступних шести міфів про третій вік, вкорінених в суспільстві: 1) Бути старим – значить бути хворим; 2) Люди похилого віку не здатні навчатися; 3) Змінювати будь-що в житті людей похилого віку немає сенсу; 4) Старіння повністю детерміноване генетичною схильністю; 5) Погіршення всіх розумових функцій неминуче; 6) Особи похилого віку не приносять користі суспільству. Послідовно спростовуючи ці міфи, Д. Роуї і Р. Кану доводять, що похилий вік може бути продуктивним, сповненим сенсу і емоційної задоволеності, як і інші етапи життєвого шляху людини [9].

Комплексний аналіз основних складових успішного старіння був проведений американськими вченими С.А. Деппом і Д.В. Джемстом, а також британським вченим А. Боулінгом. Аналіз релевантного дискурсу показав, що більшість вчених, які розробляють поняття успішного старіння, відзначають в якості його необхідних

елементів збереження фізичного здоров'я, когнітивних функцій, а також різні психологічні і соціальні чинники. [10].

Аналізуючи погляди на процес старіння у соціології, ми відслідковуємо прикладний аспект вирішення проблем старості: через ідею комунікації – теорія символічного інтернаціоналізму; канали розподілу ресурсів і соціальних послуг та взаємодії між економічною і політичною структурою суспільства – теорія конфлікту; розширення соціальних зв'язків людини та всебічному взаємообміну – феноменологія; розуміти тих, кого досліджуємо – «теорія дії» М. Вебера. Узагальнюючи розглянуті теоретичні концепції, доходимо до висновку, що процес старіння є прямо залежним від рівневі суспільно-політичного розвитку. Він згідно своїй природі є процесом прогресивним.

Література:

1. Вебер М. Работы М. Вебера по социологии, религии и культуре. АН СССР, ИНИОН, Всесоюз. межвед. центр наук о человеке при президиуме. Вып. 2. – М.: ИНИОН, 1991.
2. Чайковська В. В. Сучасний стан і концепція розвитку геріатричної допомоги населенню України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра мед. наук: спец. 14.02.03. К., 2003. 32 с.
3. Смелзер Н. Социология: пер. с англ. М.: Феникс, 1994. 688 с.
4. Спенсер Г. Основания социологии. Западно-европейская социология XIX века: тексты. М., 1996. С. 279-321.
5. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии. М. Наука, 1996. 576 с.
6. Парсонс Т. О структуре социального действия. М., Академический проект, 2002, 880 с.
7. Мертон Р. Социальная структура и аномия. *Социологические исследования*. № 2. 1992. С. 118-124.
8. Productive ageing: Enhancing vitality in later life. Ed. by R.N. Butler, H.P. Gleason. N.Y.: Springer, 1985.
9. Rowe J.W., Kahn R.L. Successful Aging. N.Y.: Dell Publishing, 1999. 288 p.
10. Bowling A. Aspirations for older age in the 21st century: What is successful aging. *Int J Aging Hum Dev*. 2007. Vol. 64. P. 263–297.

ПОСЛУГА МЕДІАЦІЇ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Кацьора О.В.

*кандидат соціологічних наук, старший викладач
кафедри соціології та соціальної роботи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
м. Ужгород, Україна*

Медіація почала розвиватися в другій половині ХХ ст., зарекомендувала себе як ефективний спосіб позасудового вирішення конфліктів (спорів) та активно використовується в країнах Європейського Союзу та США. Відповідно до Директиви 2008/52/ЄС Європейського парламенту та Ради від 21 травня 2008 року «Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах», медіація визначається як структурований процес, незалежно від його назви або посилання на нього, за допомогою якого дві або більше сторін спору намагаються самостійно, на добровільній основі, досягти згоди для вирішення спору за підтримки медіатора [1, с. 5].

В Україні інститут медіації привертає до себе дедалі більшу увагу, проте стримуючим фактором його розвитку є відсутність повноцінної нормативно-правової бази та низький рівень обізнаності населення щодо можливості вирішення конфліктів за допомогою медіації. Зауважимо, що Кабінетом Міністрів України розроблено відповідний законопроект «Про медіацію», у зв'язку з чим міністр юстиції України Д. Малюська зазначив: «Хоча в Україні практика вирішення конфліктів та спорів шляхом медіації поступово збільшується, однак досі законодавством України процедура медіації залишається не врегульованою. Водночас підготовка відповідного проекту закону продиктована також необхідністю ратифікації та імплементації Сінгапурської конвенції про медіацію» [2]. В 2020

році українським парламентом було прийнято за основу законопроект «Про медіацію», але до сих пір закон не ухвалено в цілому.

Не дивлячись на те, що в Україні наразі відсутній окремий закон щодо медіації, така послуга активно використовується у соціальній сфері, зокрема громадськими організаціями та окремими соціальними закладами та службами. Такий стан речей пояснюється тим, що законодавець виділив медіацію як базову соціальну послугу, яка регулюється Законом України «Про соціальні послуги» [3]. Крім того, Міністерством соціальної політики України прийнятий державний стандарт соціальної послуги посередництва (медіації), який визначає зміст, обсяги, умови та порядок надання такої соціальної послуги, показники її якості для суб'єктів різних форм власності та господарювання, які надають таку послугу [4]. Таким чином, можемо стверджувати, що медіація в Україні не набула інституційного рівня як частина судової практики, але набуває поширення як послуга в соціальній роботі.

Аналізуючи застосування медіації в соціальній роботі, зауважимо, що державний стандарт соціальної послуги передбачає два етапи надання такої послуги:

1) здійснення посередництва, що передбачає встановлення контакту зі сторонами конфлікту, аналіз ситуації та встановлення причин конфлікту;

2) здійснення медіації, що передбачає безпосередній процес такої послуги.

На нашу думку, медіація як послуга в соціальній роботі має ряд переваг. По-перше, сторони конфлікту беруть участь у процесі медіації на добровільній основі. Це означає, що сторони за власним бажанням беруть участь у вирішенні спору і в будь-який момент можуть припинити переговорний процес. По-друге, медіаційний процес є безпечним для кожного учасника, що є наслідком доброї волі сторін. По-третє, медіація забезпечує конфіденційність переговорів – жодна інформація не може бути розголошена без письмової згоди сторін. По-четверте, зважаючи на завантаженість судової системи, медіація не є затратною в ресурсах, зокрема часових та фінансових. По-п'яте, медіаційний процес орієнтований на пошук оптимального рішення конфлікту з урахуванням потреб та інтересів сторін, що забезпечує їх баланс.

Важливою складовою медіації є особа самого медіатора. На думку Т. Подковенко, він не є суддею чи арбітром – він не судить і не виносить

жодних рішень. Його роль полягає в тому, щоб завдяки знанням певних медіаційних технологій допомогти сторонам знайти порозуміння і задовольнити інтереси та потреби сторін [5, с. 33-34]. Тобто завданням медіатора є побудова самого процесу медіації, без висловлення особистого ставлення або суджень відносно сторін конфлікту. Вважаємо, що медіатором може бути фізична особа, яка має вищу освіту в галузі права, соціальної роботи, педагогіки або в іншій сфері, і пройшла спеціальну підготовку за напрямком «Медіація» або «Фасилітація конфліктів», що засвідчується відповідним дипломом чи сертифікатом.

Таким чином, медіація є перспективним способом вирішення різного виду конфліктів. На становлення медіації в Україні великий вплив матиме прийняття основоположного закону «Про медіацію», що дозволить інституційно розвивати цю послугу як альтернативний підхід вирішення спорів у позасудовому порядку.

Література:

1. Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах: Директива 2008/52/ЄС Європейського парламенту та Ради від 21 травня 2008 р. URL: <https://ukrmediation.com.ua/images/DOCS/Model-documents/mediation-directive-ukr.pdf>.
2. Схвалений Урядом законопроект про медіацію дозволить розвантажити судову систему. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/denis-malyuska-shvalenij-uryadom-zakonoproekt-pro-mediaciju-dozvolit-rozvantazhiti-sudovu-sistemu>.
3. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 18.06.2021).
4. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації): Наказ Міністерства соціальної політики України від 17.08.2016 № 892. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1243-16#Text> (дата звернення: 18.06.2021).
5. Подковенко Т.О. Медіація як один з альтернативних способів розв'язання конфліктів. Держава і право. Юридичні і політичні науки. 2009. Вип. 45. С. 31-38.

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ У ВИМІРАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СВІТУ: ФІЛОСОФСЬКА РЕФЛЕКСІЯ

Кравченко А.А.

професор кафедри філософії, соціології та політології Київського національного торговельно-економічного університету, м. Київ, Україна

Одними із чисельних багатовекторних змін другої половини ХХ-початку ХХІ ст. стали глобалізаційні процеси, які проявились як новий етап експансії західної цивілізації, котра розгорталась в епоху Модерну у єдине ціле, свого роду «світове село», в якому жителі мало не знають в обличчя один одного, а новини відразу обговорює все людство планети. Ряд дослідників (А. Гідденс, М. Олброу, Р. Робертсон) вважають процес глобалізації закономірним явищем розповсюдження вестернізації та загальнопоглинаючої дифузії західного модернізму у всі сфери світового соціального життя, коли еталоном суспільного життя та взаємодії постають традиції західного капіталізму.

Глобалізаційні процеси проявляються у створенні єдиного ринкового простору, поширенні взаємодії та взаємозалежності економічних систем різних держав, приведенні законодавства різних держав до загальносвітових норм та стандартів, формуванні універсальних цінностей та моральних норм, пришвидшенні комунікативної взаємодії завдяки технічним новаціям останніх десятиліть. Кардинальні зміни торкнулись усіх сфер людського буття та позначились у появі нових технологій, світоглядних та соціально-політичних концепціях, нових формах життя та систем співіснування та комунікацій.

Зміст перетворень полягає постійному збільшенні проникливості національно-державних кордонів у світовому масштабі. Це

Володіючи значним інтегративним потенціалом, ідея справедливості не повинна зводитись до суто умоглядної конструкції, а має враховувати культурні та історичні традиції суспільства конкретно-історичного формату. Уявлення про справедливість, незважаючи на їх індивідуальні відмінності та різні сфери застосування, завжди мають в своїй основі деякий об'єктивний соціокультурний статус-кво – той сутнісний компендіум, який заданий історичним досвідом, потребами і перспективами конкретного суспільства. На рівні цієї фундаментальної детермінанти перетинаються особисті життєві настанови індивідів, загальнолюдські потреби й інтереси, соціокультурні особливості суспільства, в якому живе людина, а також специфіка епохи.

Література:

1. Benoist A. de. Vu de droite. Anthologie critique des idées contemporaines. – Paris: Copernic, 1977. – 626 p.
2. Buchanan A. Rawls's law of peoples: rules for a vanished Westphalian world // Ethics. – Chicago, 2000. – Vol.110. – №4. – P.697–721.

ВИКЛАДАННЯ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Ляшко М.М.

*старший викладач кафедри соціології та соціальної роботи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
м. Ужгород, Україна*

У умовах сьогодення вища освіта вимагає від науково-педагогічних працівників опанування і впровадження інноваційних методів навчання й викладання, заснованих на мультимедійних, інформаційних програмах, системах передачі знань. Викладання соціологічної науки не є винятком.

Варто звернути увагу на комунікативний аспект процесу викладання соціології. Будь-які форми навчального процесу є формою передачі інформації, спілкування, комунікації, і тому підкоряються загальним закономірностям масових комунікаційних процесів. Тобто закономірностям ефективного засвоєння інформації, запам'ятовування, активізації уваги аудиторії, організації інформаційного матеріалу. Потрібно також враховувати особливості сучасного аудіовізуального комунікативного контексту, сучасної комунікативної культури. [1, с.36]. Сучасна людина, а особливо студентська молодь, сформована аудіовізуальною комунікативною культурою і адаптована переважно до сприймання аудіовізуальної інформації. Її особливість полягає в одночасності слухового та візуального впливу і формуванні багатовимірного аудіовізуального образу.

Можна запропонувати декілька напрямків використання візуальних методик та матеріалів у викладанні соціології залежно від тих функцій, які вони можуть виконувати в процесі навчання.

По-перше, візуалізацію можна використовувати як своєрідний банер. Зміст цього прийому полягає у тому, щоб зв'язати навчаль-

ну інформацію з певним зображенням і закріпити цей зв'язок у свідомості студентів. Ця технологія успішно реалізовується в ЗМІ та рекламі. Банер – просте зображення, що легко запам'ятовується – акумулює в пам'яті аудиторії всю необхідну інформацію про товар чи послугу, яка розгортається в ситуації соціальної взаємодії.

Реалізувати цей прийом у навчанні просто: достатньо помістити тематично відповідний візуальний матеріал (фотографію чи репродукцію, бажано великого розміру) на дошці або моніторі комп'ютера. В процесі викладення матеріалу потрібно час від часу звертатися до зображення, тобто пов'язувати візуальну та слухову інформацію. Кожне заняття (лекційне чи практичне) може мати свій банер, що допоможе студентам орієнтуватися в матеріалі, полегшить процес згадування. Найбільш ефективно банер буде працювати за умови, якщо зображення стане метафорою заняття.

Іншою функцією використання візуальних матеріалів є функція ілюстрації до теми лекції чи практичного заняття. В цьому випадку вимоги до зображення зростають. Візуалізація повинна мати структуру, що співпадає зі структурою навчального матеріалу. Прикладом ілюстрації до викладання соціологічного бачення особистості та ролі соціального оточення в її формуванні може бути портретний живопис. Багаточисленні живописні роботи із зображенням побутових сцен добре лягають в контекст проблем культури та повсякденності. Тут викладач повністю вільний у виборі візуального матеріалу, а також може успішно використовувати власні знання та художній смак.

Чим більше можливостей сприймання студента задіяно в процесі викладання, тим ефективнішим буде засвоєння інформації. В філології, наприклад, для активізації цього процесу використовують так зване «занурення в мовне середовище». Своєрідним аналогом цього методу в соціології можна вважати соціологічну екскурсію. Вона має високий потенціал засвоєння матеріалу, так як дозволяє не тільки задіяти в навчанні різні психічні процеси слухачів, але і активізувати особистісний рівень сприйняття матеріалу.

Екскурсія розслаблює слухачів не тільки фізично, але і психологічно, створює умови для виникнення вільних асоціативних рядів, спрощує спілкування студентів з викладачем та між собою, розширює можливості вільних емоційних реакцій.

Створення екскурсії, що вирішує навчальні завдання та реалізує всі можливості методу, пов'язане з подоланням деяких труднощів при відборі джерел інформації, компонуванні матеріалу, створенні маршруту, виділенні опорних точок в архітектурному чи іншому середовищі. Екскурсія по своїй природі демонструє нерозривну єдність різних сторін реальності та дозволяє слухачам відчути цю реальність в цілому.

Використання викладачем візуального матеріалу формує у студентів навички інтерпретації. Вільні роздуми на тему побаченого дозволяють студентам відчувати суті, складність та багато вимірність самого процесу інтерпретації. А це стає необхідним як для майбутніх соціологів, так і для будь-якої думаючої та освіченої людини. Активізувати цю роботу допомагають спеціальні завдання по інтерпретації візуального матеріалу з точки зору запропонованої теми, проблеми, за допомогою понять певного розділу, за допомогою категорій конкретної наукової концепції.

Дослідники різних форм та методів викладання стверджують, що ступінь засвоєння навчального матеріалу росте разом із включенням в процес навчання різних психічних структур та сторін особистості студента. Так, ступінь засвоєння матеріалу лекції складає 20%, лекція з використанням наочних засобів дозволяє підвищити цей показник до 30%, лекція з використанням аудіовізуальних засобів дає 50%, дискусія – 70%, гра – 90%. [2, с. 201]. Використання запропонованих методів візуалізації процесу навчання є простим та доступним засобом підвищення його ефективності, допомагає зробити процес навчання більш захопливим.

Література:

1. Землянова Л.М. Современная американская коммуникативистика: теоретические концепции, проблемы, прогнозы. М.: Изд-во МГУ. 1995. 271 с.
2. Нетрадиционные методы преподавания социологии. Учебное пособие. Общая редакция И. Д. Ковалевой. Харьков. 2001. 328 с.

МОДЕЛІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

Новосад К.Я.

*доцент кафедри соціології та соціальної роботи,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
м. Ужгород, Україна*

Сучасні глобальні тенденції (крах біполярної та формування нової світової системи міждержавних відносин; інтенсифікація міжнародних економічних, соціальних, культурних взаємодій; формування глобального ринку праці; пом'якшення міграційних режимів більшості країн світу; пошуки оптимальних моделей міграційної та етнопонаціональної політики у суспільствах-донорах та реципієнтах міграційних потоків та ін.) створюють передумови для поглибленого наукового осмислення міжнародних міграцій.

Теоретико-методологічні основи дослідження міграції успішно розвиваються в межах міждисциплінарного підходу, який, втім, на сьогодні, все ще є менш поширеним, аніж економічний, демографічний та соціологічний підходи. Предметні поля цих дисциплін співвідносяться через уточнення того, «чим саме» є міграційні процеси і якими є їхні наслідки. Головними «мостами між дисциплінами» є спільні уявлення про комплекс залежних і незалежних змінних. При цьому різні дисципліни пріоритезують вплив тих чи інших змінних, а міждисциплінарна інтеграція, очевидно, має ґрунтуватися на відмові від такої пріоритезації.

Негативне ставлення до мігрантів та міграції поступово змінювалось введенням у науковий обіг припущення про значний вплив мігрантів на хід господарського життя в країнах реципієнтах. Це дозволило по іншому вирішувати важливу методологічну проблему індивідуального та соціального в масових переселеннях із однієї

країни в іншу, а дослідження трудової міграції вийшло на новий науковий рівень.

Значне зростання уваги до міжнародної міграції в останні роки не вплинуло на вдосконалення її теоретичної бази, яка ще і досі залишається занадто слабкою. Дуглас Массей із колективом співавторів, впевнені, що теорія міжнародної міграції «залишається загрозою в концепції, моделі та гіпотези дев'ятнадцятого століття. У даний час немає жодної, послідовної теорії міжнародної міграції, існує лише фрагментарний набір теорій, які були розроблені в основному у відриві одна від одної, але іноді не завжди сегментовані дисциплінарними межами» [2, с.432].

Одною з перших спроб сучасного узагальнення теорій міжнародної міграції було зроблено Дугласом Массеєм разом із співавторами у 1993 році в праці «Theories of International Migration: A Review and Appraisal Author» [1, с. 431-466] та окремим виданням 1994 року «Evaluation of International Migration Theory; The North American Case» [3, с. 699-751]. До класифікації було віднесено 6 теорій міграції: теорія неокласичної економіки (Todaro, 1976), теорія сегментованого ринку праці (Piore, 1979), теорія світових систем (Sassen, 1988); теорія кумулятивної причинності (Massey, 1990), нова економічна теорія трудової міграції (Stark, 1991) і теорія суспільного капіталу (Massey, Goldring і Durand, 1994). Мета узагальнення – «закласти основу для побудови точної та всеосяжної теорії міжнародної міграція для двадцять першого століття» [2, с. 432].

У 1999 році російським професором демографії В.А. Іонцевим була розроблена розгалужена класифікація підходів до вивчення міграції. Класифікація включала 17 наукових підходів дослідження міграції населення, які в свою чергу об'єднували 45 наукових напрямків, теорій, концепцій та моделей. Із усього обсягу підходів, 15 напрямків припадає на економічний підхід, 5 - на соціологічний, 4 - на міграційний, 3 - на демографічний, 2 - на історичний, типологічний, політичний і по одному - на інші дев'ять підходів [5, с. 85-117]. До соціологічного підходу були віднесені: концепція «притягання - виштовхування» (theory of push - pull factors), теорія «міграційного ланцюга», асиміляційна теорія культурологічний та етносоціологічний напрямки досліджень.

Із часом класифікація В.А. Іонцевим була значно доповнена і вдосконалена. Було визначено 17 наукових дисциплін, які вивчають міграцію в предмет дослідження яких входить міграція, а замість 45 наукових напрямків було виділено вже 63 теоретичні концепції [6, с. 63-83]. Розширення кількості наукових підходів не сприяло їх інтеграції. Для інтеграції всього різноманіття підходів була запропонована нова наука, умовно названа як «міграціологія». Методологічною основою нової науки було запропоновано вважати закони міграції Е. Равенштейна, мобільний перехід В. Зелінського, закон зростання міграційної рухливості В.І. Леніна, універсальну теорію міграції Д. Масея та інші. [7, с.84]. Це значно віддаляло нову науку від соціологічного підходу до дослідження міграції, редукуючи початкові напрацювання соціологів виміром демографічних і статистичних тенденцій міграції.

Найбільш привабливою з позиції соціологічного підходу в дослідженні міграції залишається концепція «*притягання - виштовхування*». У концепції «*притягання - виштовхування*» міграція розглядається як функція відносної привабливості країн виїзду та в'їзду, а наявність перешкод, що зростають зі збільшенням відстані між цими країнами, як обмеження міграційних процесів. Автором концепції вважаються Еверетта Лі (E. Lee). Згідно з моделлю міграції Лі, виштовхування – це фактор, який спонукає людей залишити старі місця проживання. Виштовхування відбувається під впливом економічних, культурних та екологічних чинників. У рамках цих трьох груп чинників існує безліч умов, що спричиняють виштовхування.

Всі теорії поділяються авторами на три великі групи. До першої належать концепції, які прагнуть досліджувати міжнародну міграцію на макрорівні. Інша група включає теорії, які досліджують міжнародну міграцію на мікрорівні. Третю групу теорії можна вважати синтетичною, тому що дослідження міграції відбувається на макро- та мікрорівнях одночасно. Авторами пропонується схема рівнів теоретичного обґрунтування міжнародної трудової міграції, яка поєднує на макрорівні теорію сегментованого ринку праці, теорію світових систем, теорію панкапіталізму та теорію політичного впливу. Мікрорівень дослідження поєднує теорію людського капіталу, теорію міграційних мереж, міграційну модель М. Тодаро, економіку сімейної міграції та інші. До синтетичних теорій зараховані: нова економічна

теорія міграції, теорія «притягання – відштовхування», міграціологія, теорія міграційного бізнесу та інші [8, с.12]. Саме синтетичний характер теорії «притягання – відштовхування» робить її актуальною для дослідження міграції як соціологами, так і економістами.

Етносоціологічний підхід у дослідженні міжнародних міграцій, на відміну від бінарної моделі «притягання – відштовхування», спирається на багатофакторні моделі акультурації («культурного прищеплення»). Проблему акультурації вперше було представлено Робертом Редфілдом, Ральфом Лінтоном і Мелвіллом Дж. Херсковіц. Згідно визначення, акультурація розумілася «явищем, яке з'являється тоді, коли групи осіб, що належать до різних культур, вступають у безпосередній та безперервний контакт, із подальшими змінами в оригінальних культурних моделях однієї або обох груп» [9, с.149].

Встановлено, що соціологічні підходи дослідження міжнародної трудової міграції пройшли значний шлях від розуміння трудового мігранта як Чужинця та жертви соціального виключення до його бачення в якості «джерела капіталістичного духу». Негативне ставлення до мігрантів та міграції поступово змінювалось введенням у науковий обіг припущення про значний вплив мігрантів на хід господарського життя в країнах реципієнтах. Це дозволило по іншому вирішувати важливу методологічну проблему індивідуального та соціального в масових переселеннях із однієї країни в іншу, а дослідження трудової міграції вийшло на новий науковий рівень.

Важливою складовою міждисциплінарного підходу є соціологія міграції, яка розглядає міграцію як соціальний процес, що включає в себе готовність до міграції, територіальне переміщення та адаптацію на новому місці проживання. Евристичне значення виокремлення готовності до міграції як окремої стадії проявилось через формування поняття «потенційна міграція», яка є фактом запланованого, але не реалізованого вибору.

Більша частина напрямів соціології міграції передбачає дослідження проблеми інтеграції та адаптації мігрантів у новому для них соціумі. Процес етносоціальної інтеграції та адаптації мігрантів у новому для них соціумі відбувається як вибір стратегії акультурації, що залежить від цілей, які ставлять лідери міграційних товариств перед своєю спільнотою, та вибору самих мігрантів.

Література:

1. Ніколаєвський В. Теоретико-методологічні засади вивчення міграції населення / В.М. Ніколаєвський, Н.Є. Прохоренко // Вісник міжнародного слов'янського університету. — 2009. — Т. 12. — №1. — С. 34-39.
2. Рыбаковский Л.Л. К уточнению понятия «миграция населения» / Л.Л. Рыбаковский // Социологические исследования. 2016. № 12. С. 78-83.
3. Рыбаковский Л. Миграция населения (вопросы теории) [Электронный ресурс] / Л. Л. Рыбаковский. - Режим доступа: <http://rybakovsky.ru/migracia2z4.html>
4. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни / К. А. Абульханова-Славская. - М.: Мысль, 1991. - 299 с.
5. Бауман З. Индивидуализированное общество / Зигмунт Бауман. - М.: Логос, 2002. - 390 с.
6. Судаков В. І. Ресурсні детермінанти процесу трансформації праці та зайнятості / В. І. Судаков // Ринок праці та зайнятість населення. - 2015. - № 1. - С. 34-38. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/grpzn_2015_1_11.
7. Туленков М. В. Стратегії професійної ресоціалізації безробітних / М. В. Туленков, І. М. Туленкова // Ринок праці та зайнятість населення. - 2015. - № 1. - С. 43-46. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/grpzn_2015_1_13.
8. Кухта М. П. Проблема концептуалізації поняття «життєві стратегії» в соціологічному дискурсі / М. П. Кухта, І. О. Мартинюк // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. - 2012. - Вип. 56. - С. 7-20. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stapttp_2012_56_3.
9. Theories of International Migration: A Review and Appraisal Author(s): Douglas S. Massey, Joaquin Arango, Graeme Hugo, Ali Kouaouci, Adela Pellegrino, J. Edward Taylor Source: Population and Development Review. - 1993. - Vol. 19, No. 3. - P. 431-466.
10. Ионцев В.А., Прохорова Ю.А. Международная миграция населения в контексте демографической теории / В.А. Ионцев, Ю.А. Прохорова // Уровень жизни населения регионов России, №3 (193), - 2014. - С. 83-91.

LEGAL-PHILOSOPHIC & CONSTITUTIONAL
ASPECTS OF THE STATUS OF CIVIL SOCIETY, THE
PEOPLE, AND THE STATE IN CONTEMPORARY
POLITICAL CONDITIONS (ON THE EXPERIENCE
OF UKRAINE AND THE EU COUNTRIES)

Stovpets Oleksandr

*Dr.Hab. in Philosophy (Doctor of Philosophical Sciences), associate professor,
Professor of the Criminal and Administrative Law department,
Odessa National Maritime University,
Odessa, Ukraine*

The values of democracy, free will, equality, justice, the rule of law, as well as the principle of the state power rotation are used to be deemed as self-evident and imperishable. Modern civilization, regardless of what political system we may talk about, has adopted certain universal constructs of a liberal-democratic nature, the essence of which is revealed within the narratives of human rights, all kinds of freedoms, common and personal benefits, individual autonomy, self-organization, civil society, national interests, and finally in the narrative of the "people" as a source of power, authority, and a bearer of sovereignty. All these constructs are considered as the ideals of social reality: developing countries strive for them, and the same social values are protected (at least at a declarative level) in countries that have already passed a hard path and reached the heights of democracy, have built an open society, a social and legal state.

But against this blissful background, the problem of the state's extraordinary powers in conditions of existential threats, when there's a reason for introducing a special order, or a state of emergency, contrasts